SUMMARY. This article presents a musical analysis of William Shakespeare's "Hamlet." The work was revised by various composers in musical directions, among which the operas of Ambrouis Thomas and Brett Dean, as well as symphonic interpretations by composers such as P. I. Tchaikovsky and D. Shostakovich, hold a special place. The article analyzes the dramatic functions of music - expressing characters' inner experiences, creating stage atmosphere, and enhancing plot dynamics. In particular, the portrayal of Hamlet and Ophelia through music, and how their psychological states are conveyed to the listener, were analyzed.

УИЛЬЯМ ШЕКСПИРДИҢ «РОМЕО ҲӘМ ДЖУЛЬЕТТА» ШЫҒАРМАСЫНДА МУЗЫКАЛЫҚ ДРАМАТУРГИЯ: ВОКАЛ ӨНЕРИНИҢ РАЎАЖЛАНЫЎЫНА ТӘСИРИ

М.Қ.Палўаниязов – *оқытыўшы*
Өзбекстан мәмлекетлик көркем өнер ҳәм мәденият институты Нөкис филиалы

Таяныш сөзлер: Шекспир, Ромео ҳәм Джульетта, музыкалық драматургия, вокал, вокалға тәсир, опера/балет.

Ключевые слова: Шекспир, Ромео и Джульетта, Музыкальная драматургия, Вокал, Влияние на вокал, Опера/Балет.

Key words: Shakespeare, Romeo and Juliet, Musical dramaturgy, Vocal art, Influence on vocals, Opera/Ballet.

Уильям Шекспирдиң «Ромео ҳәм Джульетта» трагедиясы жәҳән әдебиятының ең белгили ҳәм сүйикли шығармаларынан бири. Оның муҳаббат ҳәм душпанлық, қурбанлық ҳәм трагедия ҳаққындағы универсал тарийхы әсирлер даўамында художниклер, жазыўшылар ҳәм музыкантларды илҳамландырып келген. Шекспир пйесасы тийкарында пайда болған музыкалық драматургия көплеген музыкалық шығармалардың жаратылыўының басланғыш ноқаты болды, олар өз гезегинде вокал көркем өнериниң раўажланыўына үлкен тәсир көрсетти.

Тийкарғы бөлим: (Бул жерде ҳәр бир тийкарғы жағдайды раўажландырыў, оларды анық мысаллар ҳәм таллаўлар менен беккемлеў зәрүр. Мысалы, Гуно операсын талқылаўда Ромео ҳәм Джульетта арияларын көрип шығыў, олардың нама сүўретин, оркестрлестирилиўин талқылаў, Шекспир тексти менен салыстырыў мүмкин. Прокофев балетин таллаўда тийкаргы қаҳарманлар ҳәм олардың қатнасықларын характерлеўши лейтмотивлерди көрип шығыў мүмкин.) Уильям Шекспирдиң "Ромео ҳәм Джульетта" трагедиясы музыка драматургиясына, әсиресе опера ҳәм балет вокал көркем өнериниң раўажланыўына үлкен тәсир көрсетти. Төмендеги әҳмиетли мәселелер келтирилген:

• **Уильям Шекспир шығармасында музыканың әҳмийети:** Қосық, аяқ ойын ҳәм сес эффектлеринен пайдаланыў арқалы орталықты жаратыў, руўхый тәсирди күшейтиў ҳәм қаҳарманлардың характерлерин ашып бериўди талқылаў. Пьесаның текстинен музыка элементлерин көрсетиўши мысаллар.

• **Вокал көркем өнериниң раўажланыўына тәсири:** «Ромео ҳәм Джульетта»ның сюжети ҳәм характерлери композиторларды опера, балет ҳәм басқа вокал дөретпелерин жаратыўға илҳамландырды. Трагедияның ең әҳмийетли музыкалық талқылаўларына көз-қарас: Шарль Гунонын «Ромео ҳәм Джульетта» операсы. Сергей Прокофьевтиң «Ромео ҳәм Джульетта» балети. Басқа музыкалық дүзетиўлер (мәселен, Leonard Bernstein's West Side Story - туўрыдан-туўры дүзетиў емес, бирақ сюжеттен илҳамланған)

• **Вокал ҳәм инструментал баянлаў қураллары:** Муҳаббат, түскинлик ҳәм қайғы сыяқлы ҳәр түрли сезимлерди көрсетиў ушын композиторлар вокал партиялары, оркестрлеў ҳәм мелодиялық усыллардан қалай пайдаланғанлығын үйрениў. Трагедиялық орталықты пайда етиўде қолланылатуғын музыкалық усылларды таллаў.

• **Музыкалық драматургия талқылаў усылы сыпатында:** «Ромео ҳәм Джульетта»ның ҳәр қыйлы музыкалық талқылаўлары тарийх ҳәм персонажлар ҳаққында ҳәр қыйлы көз-қарасларды усынысын көрип шығыў. Пьесаны қайта ислеўде ҳәр түрли музыкалық усылларды салыстырыў.

• **Музыка арқалы трагедияны қабыллаў эволюциясы:** «Ромео ҳәм

Джульетта"ның музыкалық дизайны ўақыттың өтиўи менен өзгергенлигин таллаў, музыкалық талғамлар ҳәм мәдений қәдириятлардың өзгериўин сәўлелендириў.

1. Опера раўажланыўына тәсир етиў:

• **Композиторлар ушын илҳам.** «Ромео ҳәм Джульетта» XVII әсирдеги дәслепки үлгилеринен баслап, XIX әсирдеги атақлы Шарль Гуно операсына шекем көплеген опералар ушын илҳам дәреги болған. Гуно операсы пьесаның ең табыслы сәўлелениўлеринен бири есапланады.

• **Вокал партиялары ҳәм драматизми.** Опера вокал партиялары арқалы қаҳарманлардың сезимлерин ашып бериў имканиятын береди. Композиторлар «Ромео ҳәм Джульетта сүйиспеншилигин, ышқы-муҳаббатын, түскинлигин, трагедиясын бериў ушин ариялар, дуэтлер, ансамбльлерден пайдаланады.

• **Вокал техникасын раўажландырыў.** «Ромео ҳәм Джульетта» операсы қосықшылардан жоқары вокал техникасы ҳәм драматургиялық көркемликти талап ететуғын еди. «Ромео ҳәм Джульетта партиялары көбинесе тенор ҳәм сопрано ушын жазылып, атқарыўшылардан бельканто шеберлиги, жеңиллик ҳәм шеберликти талап етеди.

• **Операларға мысаллар:**

o Nicola Antonio Zingarelli - Giulietta e Romeo (1796)

o Vincenzo Bellini - I Capuleti e i Montecchi (1830)

o Charles Gounod - Roméo et Juliette (1867)

2. Балет раўажланыўына тәсир етиў:

• **Балет сахналастырыўлары ушын сюжет.** "Ромео ҳәм Джульетта" балети де белгили балет сюжетине айланды. Сергей Прокофьевтиң "Ромео ҳәм Джульетта" балети дүньядағы ең белгили ҳәм сүйикли балетлерден бири.

• **Эмоцияларды аяқ ойын арқалы билдириў.** Балетте қаҳарманлардың сезимлери аяқ ойын ҳәм пантомима арқалы көрсетиледи. Музыка аяқ ойынның тәсир күшин қоллап-қуўатлайды ҳәм күшейтеди.

• **Балетте музыканың рольи.** Прокофьевтиң «Ромео ҳәм Джульетта» балетиндеги музыка атмосфера жаратыўда, сезимлерди жеткериўде, сюжетти раўажландырыўда үлкен әҳмийетке ийе. Прокофьев музыкасы мелодикалық, драматизм ҳәм тәсирлилиги менен ажыралып турады.

• **Балетте вокал элементлери.** Балет тийкарынан аяқ ойын көркем өнери болып есапланса да, айырым ўақытларда вокал элементлеринен, яғный хор ямаса вокализлерден пайдаланып, қосымша эффект жаратыў, саҳнаның драмалылығын көрсетиў мүмкин.

3. Музыкалық драматургияға тәсир етиўдиң улыўма белгилери:

• **Эмоцияларға итибар бериў.** «Ромео ҳәм Джульетта» операсында да, балетинде де күшли сезимлер - муҳаббат, жек көриўшилик, қорқыў, түскинликти көрсетиўге айрықша итибар қаратылады.

• **Сюжеттиң драмалық раўажланыўы.** Музыка ҳәм сахна ҳәрекетинен драматургиялық конфликтти раўажландырыў ҳәм трагедиялық финалда кулминацияға ерисиў ушын пайдаланылады.

• **Музыка ҳәм драманың бирлесиўи.** Композиторлар ҳәм хореографлар музыка ҳәм драманы өз-ара бирлестирип, пүтин ҳәм қызықлы көркем-өнер дөретпесин жаратыўға ҳәрекет етеди.

• **Вокал көркем өнерине тәсири.** «Ромео ҳәм Джульетта» операсы вокал техникасының раўажланыўына, қосықшылардың драматик рольлерди көрсетиў имканиятларының кеңейиўине хызмет етти.

Уильям Шекспирдиң «Ромео ҳәм Джульетта» шығармасы композиторлар ҳәм хореографлар ушын опера ҳәм балет көркем өнериниң раўажланыўына үлкен тәсир көрсетти. Ол вокал көркем өнериниң раўажланыўына тәсир көрсетип, қосықшы ҳәм аяқ ойыншылардан жоқары шеберлик ҳәм драммалық көркемликти талап еткен. Уильям Шекспирдиң «Ромео ҳәм Джульетта» трагедиясы опера вокал көркем өнериниң раўажланыўы жағдайында композиторлар ушын таўсылмас илҳам дереги болып йесапланади. Пьесаның музыкалық драматургиясына қандай тәсир көрсеткенлиги ҳәм вокал музыкасының драматургиялық элементлерди көрсетиў ушын қолланылыўын толығырақ көрип шығып, нота үлгилерин көрсетемиз.

1. «Ромео ҳәм Джульетта» музыкалық драматургиясының тийкарғы қуралы сыпатында опера:

• **Лейтмотивлерден пайдаланыў:** Композиторлар көбинесе лейтмотивлерден белгили бир музыкалық сөзлерди персонажлар ямаса идеялар менен байланыстырыў ушын пайдаланады. «Ромео ҳәм Джульетта» муҳаббатының лейтмотиви трагедиялық мотивке айланып, олардың тәғдиринен дәрек бериўи мүмкин.

• **Вокал ансамбльлери ҳәм қарама-қарсылықлар:** Опера Монтекки ҳәм

Капулетти шаңарақлары арасындағы қарама-қарсылықты күшли хор көринислери ҳәм қарама-қарсылық вокал ансамбльлери арқалы көрсетиў имканиятын береди.

- **Ариялар ишки сезимлердиң көриниси сыпатында:** Ариялар тийкарғы қаҳарманларға өзлериниң ишки сезимлерин ашып бериў имканиятын береди.

2. Нота мысаллары ҳәм анализ (Шарль Гуноның "Ромео ҳәм Джульетта" операсы мысалында):

• Джульеттаның " Je veux vivre " ("Мен жасағым келеди") ариясы Биринши парданың жеңил, колоративли ариясы (вальс) өмирдиң жас қуўанышын, Джульеттаның муҳаббатқа умтылыўын көрсетеди.
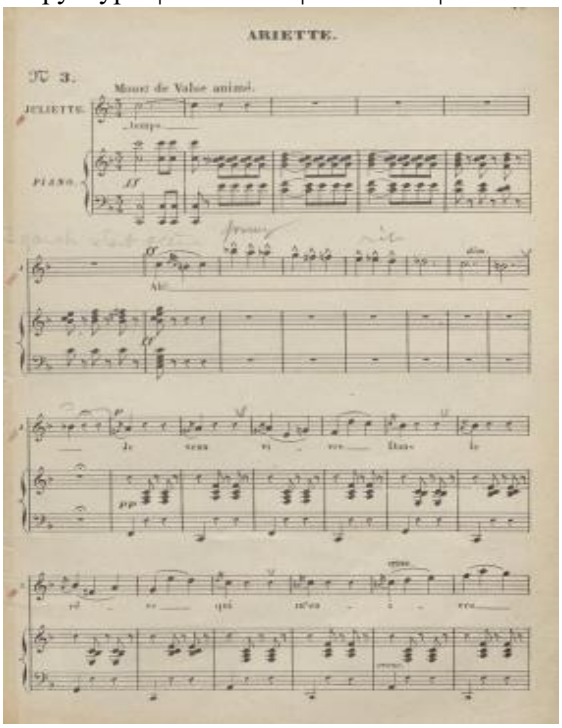
- **Өзгешелиги:** Тез темп, жоқары тесситура, безек ҳәм колоратуралардың көплиги.
- **Вокал талаплары:** ҳаўаздың жеңиллиги, ийкемлесиўшеңлиги, интонацияның анықлығы ҳәм шебер атқарыў қәбилетин талап етеди.
- **Драматургиялық рольи:** трагедиялық муҳаббатқа дус келместен бурын Джульеттаның пәклиги ҳәм кеўиллилигин көрсетеди.
- **Нота сөз бирикпесине мысал (әпиўайыластырылган түрде):**

Тема: Je veux vivre (үзинди)

Өлшеми: 3/4.

Тонлық: До мажор.

Структура: |: E2 F2 G2 | A2 G2 F2 | E2 D2 C2: |

• Ромео ҳәм Джульеттаның муҳаббат дуэти «Ô nuit divine! Je t'implore!» көринистеги бул дуэт «Ромео ҳәм Джульетта» арасындағы муҳаббаттың туўылыўы ҳәм раўажланыўын көрсетеди.

- **Өзгешелиги:** сазлы, лирикалық музыка, вокал сызықларының тығыз байланысы, тәсирли үнлесликлер.
- **Вокал талаплары:** Легато атқарыў техникасын жақсы билиўди, шерикти тыңлай алыўды ҳәм үнлес вокал ансамбльин жарата алыўды, сезимталлық ҳәм ышқыпазлықты жеткерип бериўди талап етеди.
- **Драматургиялық рольи: «**Ромео ҳәм Джульетта» арасындағы муҳаббаттың күшлилиги ҳәм пәклигин, олардың шаңарақларының душпанлығына қарамастан, көрсетеди.
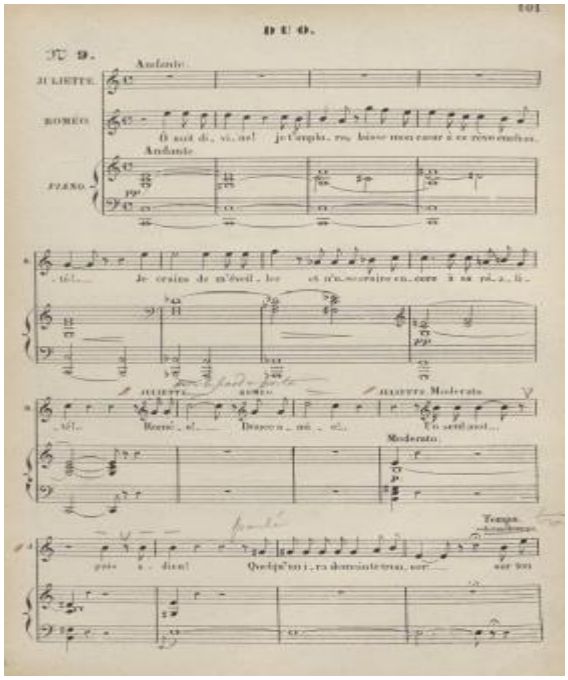
Ноталық сөз бирикпесине мысал (әпиўайыластырылған түрде - Ромео партиясы):

Тема: Ó nuit divine! (үзинди-Ромео)

Өлшеми: 4/4.

Тонлық.Фа мажор.

Структура:/C2 D2 / E2 F2 / G2 A2 / G2 F2: /

- **Джульеттаның өлими:** Джульетта оянып, өли Ромеоны көрген ақырғы сахна қосықшыдан үлкен драматургиялық көркемликти талап етеди. Даўыс қорқыныш, түскинлик ҳәм, ең ақырында, тәғдирге қайыл болыўды жеткериўи керек. Музыка көбинесе пәсейиўши сызықлар ҳәм диссонанслы гармоньиялардан пайдаланып, ўақыяның қайғылылығын көрсетеди.

3. Вокал көркем өнериниң раўажланыўы "Ромео ҳәм Джульетта"ның талқыланыўына қандай тәсир көрсетеди?:

- **Бельканто:** Вокал техникасына қойылатуғын талаплар (бельканто) қосқышыларға қаҳарманлардың сезимлери ҳәм қыйын руўхый жағдайларын баян етиў имканын береди.
- **Опера қосықшыларының актёрлық шеберлигин раўажландырыў:** «Ромео ҳәм Джульетта» образларын исенимли көрсетиў, олардың кеширмелерин тамашагөйлерге жақын ҳәм түсиникли етиў имканиятын береди.
- **Интерпретация:** ҳаўаз шеберлиги артқан сайын қосықшылар өз партияларын еркин интерпретациялаўы, белгили образларға тереңлик ҳәм жаңа нюанслар қосыўы мүмкин.

Уильям Шекспирдиң "Ромео ҳәм Джульетта" пьесасы музыкалы театр тарийхында әҳмийетли шығарма болып қалмақта. Бул сюжетли опера қосықшыларға жоқары талаплар қойыў арқалы вокал көркем өнериниң раўажланыўына хызмет етип ғана қоймастан, соның менен бирге, драматургияны байытып, инсан сезимлериниң тереңлигин, трагедиялық конфликттиң қурамалылығын музыкалық тил арқалы жеткериў имканиятын береди. Ария, дуэт, ансамбль қаҳарманлар характерин ашиў, олардың ишки дүньясын көрсетиў, қатнасықлардың барлық ноқатларын көрсетиў имканиятын береди. Нота мысаллары музыкалық безеў трагедияның драмалық қабыл етилиўине қандай тәсир ететуғынлығын көрсетеди. Уильям Шекспирдиң «Ромео ҳәм Джульетта» трагедиясы опера вокал көркем өнериниң раўажланыўы контекстинде композиторлар ушын таўсылмас илҳам дереги болып есапланады. Пьесаның музыкалық драматургияға қалай тәсир еткенлигин ҳәм вокал музыкасының драмалық элементлерди жеткериў ушын қалай пайдаланылғанын толығырақ қарап шығамыз, соның менен бирге нота мысалларын келтиремиз. «Ромео ҳәм Джульетта»ның опера сахнасына тәсири баҳалап болмайтуғын дәрежеде. Ҳәр түрли дәўирдиң композиторлары бул трагедияға мүрәжат етип, оннан мәңгилик муҳаббат, душпанлық ҳәм тәғдир темаларын тапқан. Опера қаҳарманлардың психологиялық тереңлигин ашып бериўге, олардың ишки дүньясы менен сыртқы жағдайлары арасындағы қарама-қарсылықларды айқын көрсетиўге мүмкиншилик береди. Лейтмотивлер, вокал ансамбльлери ҳәм жеке арияларға уқсаған музыкалық усыллар лирикалық ҳәм драмалық элементлер өз-ара байланысқан көп қатламлы музыкалық шығарма дөретиўге жол ашады.

Вокал көркем өнериниң раўажланыўы «Ромео ҳәм Джульетта»ның талқылаўы менен тығыз байланыслы. Бельканто дәўири, мәселен, вокал техникасына жаңа талаплар қойып, қосқышыларға сезимниң ноқатларын, сезимлердиң ең нәзик реңлерин көрсетиў имканиятын берди. Бельканто усылында жазылған ариялар жүдә нағыслы, шеберлиги менен ажыралып турады ҳәм атқарыўшыдан тек гана техникалық шеберликти емес, бәлким драматургияны да терең билиўди талап етеди. Ўақыттың өтиўи менен опера сахнасында «Ромео ҳәм Джульетта»ның түсиниклери өзгерип, музыкалық тил ҳәм сахналастырыў дәстүрлериниң раўажланыўын сәўлелендирген. Заманагөй спектакльлерде көбинесе қаҳарманлардың психологиялық қурамалылығына, трагедияның социаллық мазмунына, онда көтерилген философиялық мәселелерге итибар қаратылады. Өз нәўбетинде вокал көркем өнери де раўажланып, бул қурамалы ҳәм көп қырлы образларды көрсетиў ушын жаңа тәсир қуралларын усынады. Солай етип, «Ромео ҳәм Джульетта» опера көркем өнери ушын әҳмийетли шығарма болып қалмақта. Ол композитор ҳәм қосықшылар ушын илҳам дәреги болып, вокал техникасының раўажланыўын хошаметлейди, музыкалық драматургияның шегараларын кеңейтеди. Шекспир трагедиясы музыка тилине өткерилип, муҳаббат күши ҳәм тәғдирдиң сөзсиз екенлигин еслетип, тамашагөйлердиң жүрегин толқытып келеди. «Ромео ҳәм Джульетта»ның тәсири тек классикалық операларда емес, ал заманагөй музыка тәжирийбелеринде де сезиледи. XXI әсир композиторлары Шекспир трагедиясынан илҳамланып, академиялық музыка, рок ҳәм электроникадан баслап ҳәр қыйлы жанр ҳәм усыллар аралас қан шығармалар жаратпақта. Бул спектакльлерде вокал көркем өнери де өзгериске ушырап, қосықшылардан универсаллықты, ҳәр түрли музыка шараятларына бейимлесиў қәбилетин талап етеди. «Ромео ҳәм Джульетта» тек ғана жаңа опера шығармаларын жаратыўға емес, ал бар шығармаларды қайта көрип шығыўға да хошамет беретуғынлығын атап өтиў қызық. Режиссёрлар ҳәм дирижёрлар Шарль Гуноның «Ромео ҳәм Джульетта», Беллинидиң «Монтекки ҳәм Капулетти» сыяқлы белгили операларды талқылаўдың жаңа усылларын излеп атыр. Бул талқылаўлар музыкалық стилистика, сахна безеўи ямаса актёрлық

ойынға тийисли болыўы мүмкин, бирақ мақсет бир – Уильям Шекспир трагедиясын заманагөй тамашагөйге және де түсиникли ҳәм жақын етиў.Опера көркем өнерине бағышланған вокал таңлаўлары ҳәм фестивальлары да көбинесе «Ромео ҳәм Джульетта» дан ариялар ҳәм сахналарды өз бағдарламасына алады. Бул жас қосықшыларға белгили образларды талқылаўда жарысып, вокал ҳәм актёрлық шеберлигин көрсетиў имканиятын береди. Бундай таңлаўларда қатнасыў көплеген опера қосықшыларының дөретиўшилигиндеги әҳмийетли басқыш болып, олардың өзин көрсетиўи, халық ҳәм сыншылардың тән алыўына ерисиўи ушын үлкен имканият жаратады.«Ромео ҳәм Джульетта» опера сахнасында жасап, композитор, қосықшы ҳәм режиссёрларды жаңа ҳәм қызықлы спектакльлар жаратыўға шақырмақта. У.Шекспир трагедиясы музыка тилине өткерилип, муҳаббат, душпанлық ҳәм тәғдирдиң мәңгилик тымсалы болып қалады, инсанның ышқы-муҳаббаты барлық дәўирлерде де өзгермейтуғынын ескертеди. Жуўмақлап айтқанда, Шекспирдиң «Ромео ҳәм Джульетта» шығармасы әпиўайы драма емес, бәлким үлкен музыкалық потенциалға ийе шығарма есапланады. Шекспир талантынан илҳамланған композиторлар вокал ҳәм саз музыкасының көплеген дүрданаларын жаратты, олар қайғылы муҳаббат тарийхының тереңлигин ҳәм гөззаллығын жаңаша ашып береди. «Ромео ҳәм Джульетта»ның музыкалық талқылаўлары елеге шекем тыңлаўшыларды илҳамландырып, толқытып келмекте, бул көркем өнердиң мәңги емеслиги ҳәм оның инсанның ең күшли сезимлерин жеткерип бериў қәбилетинен дәрек береди. Пьеса усылайынша вокал көркем өнериниң раўажланыўына үлкен тәсир көрсетип, композиторларға тәсирли ҳәм эмоционал шығармалар жаратыў ушын бай материал берди.

Пайдаланылған әдебиятлар

1. Шекспир, У. Ромео и Джульетта / Уильям Шекспир. - М.: Эксмо, 2015. - 256 с.
2. Гуно, Ш. Ромео и Джульетта: опера в пяти действиях / Шарль Гуно. - Партитура.
3. Прокофьев, С. Ромео и Джульетта: балет в трех действиях / Сергей Прокофьев. - Партитура.
4. Холмс, Т. Шекспир и музыка / Томас Холмс. - М.: Музыка, 1985. - 288 с.
5. Кенигсберг, А. К. 111 опер. Справочник / А. К. Кенигсберг, Т. С. Левашева, Э. Е. Ястребцева. - СПб.: КультИнформПресс, 2000. - 736 с.
6. Статьи о Шекспире и музыке в специализированных журналах (например, журналы "Музыкальная жизнь", "Опера").

РЕЗЮМЕ. Мақалада Уильям Шекспирдиң «Ромео ҳәм Джульетта» трагедиясында музыкалы драматургияның әҳмийети ҳаққында сөз барады. Музыка ҳәм сес эффектлеринен пайдаланып, руўхый тәсирди күшейтиў, әтирап орталығын жаратыў, қаҳарманлардың характерин ашып бериў талқыланады. Шекспир трагедиясының вокал көркем өнериниң раўажланыўына, атап айтқанда, опера ҳәм балет музыкасына тәсири изертленбекте. «Ромео ҳәм Джульетта»дан илҳамланған композитор ҳәм либреттистлер вокал ҳәм инструментал саз әспабларынан пайдаланып, трагедиялық муҳаббат тарийхын көрсеткенлиги атап өтиледи.

РЕЗЮМЕ. В статье обсуждается значение музыкальной драматургии в трагедии Уильяма Шекспира "Ромео и Джульетта." Использование музыкальных и звуковых эффектов для усиления психологического воздействия, создания окружающей среды и раскрытия характера персонажей обсуждается. Исследуется влияние трагедии Шекспира на развитие вокального искусства, в частности, на музыку оперы и балета. Отмечается, что композиторы и либреттисты, вдохновленные "Ромео и Джульеттой," использовали вокальные и инструментальные инструменты, чтобы изобразить историю трагической любви.

SUMMARY. The article discusses the importance of musical dramaturgy in William Shakespeare's tragedy "Romeo and Juliet." The use of music and sound effects to enhance emotional impact, create the atmosphere, and reveal the characters' personalities is discussed. The influence of Shakespeare's tragedy on the development of vocal art, particularly opera and ballet music, is being studied. It is noted that the composers and librettists, inspired by "Romeo and Juliet," depicted a tragic love story using vocal and instrumental instruments.